

.....

МОВОЗНАВЧА АСПЕКТОЛОГІЯ
РЕЛІГІЙНОГО ДИСКУРСУ

УДК 81-139:398:22.01Пісня над Піснями

DOI: <https://doi.org/10.17721/APULTR.2021.42.121-139>

Дядищева-Росовецька Ю.Б.
ORCID ID: 0000-0003-4366-3587

**МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАМІТКИ ДО КОМПЛЕКСНОГО
ЛІНГВОФОЛЬКЛОРИСТИЧНОГО АНАЛІЗУ ПОЕТИКИ
МЕФОДІЇВСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ ПІСНІ НАД ПІСНЯМИ**

Анотація. Статтю присвячено деяким методологічним питанням, що виникають при лінгвофольклористичному аналізі поезики Мефодіївського перекладу Пісні над Піснями, яку розглядаємо як текст усно-поетичний, згодом опрацьований літературно. Окреслено параметри міжмовної, міжконфесійної та міжетнічної трансмісії за умов значної тягlosti в часі. Визначено проблеми, пов'язані з нашаруваннями не тільки темпоральними, але і в межах кількох етнічних традицій, а саме: давньоєгипетської, давньоєврейської, давньогрецької, давньослов'янської. Виділено ряд тропів та стилістичних фігур, що використовуються як засоби організації тексту або вживаються як компоненти для стилістичної симетрії. Це постійні епітети, різні типи повторів, анафор та епіфор, тавтологічних сполучень, плеонастичних сполучень, алегорії, порівняння, екфрасиси, специфічні композити тощо. Можливе залучення до дослідження поширених у фольклорі гіпербол, персоніфікацій, перифразів. Окреслено коло методологічних труднощів. Застережено щодо контрпродуктивності вивчення тропів у відриві від контекстів конкретних творів, в абстрактному позаетнічному континуумі, хоч і в синхронії та діахронії. Якщо в національних літературах, особливо на перших етапах їх розвитку, існують своєрідні жанрові системи, то й у фольклорі спостерігаються відмінності в жанрах у навіть споріднених етносів. Звідси необхідність врахування відмінностей між жанрами весільної поезії в давньому арамейському фольклорі та в усних традиціях народів, чії книжники перекладали поему. Наголошено на важливості конкретного контекстуального вивчення тропів Пісні над Піснями, адже рух її текстів в часі та просторі – це зміна сприймань їх перекладачами, редакторами, переписувачами, що призводить до зрушень у розумінні та естетичному прийнятті пам'ятки читачами.

Підкреслено, що повну картину можна отримати, лише дослідивши всі національні та етнічні гілки генеалогічного древа пам'ятки. Поставлено питання про місце в такому комплексному дослідженні релігійних алегорично-символічних тлумачень.

Ключові слова: методологія, лінгвофольклористика, лінгвостилістика, поезика, Пісня над Піснями, бібліїстика, тропи.

Інформація про автора: Дядищева-Росовецька Юлія Борисівна – кандидат філологічних наук, доцент; доцент кафедри стилістики та мовної комунікації; Інститут філології; Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

Електронна адреса: dyadros@gmail.com

Juliya B. Dyadyshcheva-Rosovetska

ORCID ID: 0000-0003-4366-3587

METHODOLOGICAL NOTES ON THE COMPLEX LINGUOFOLKLORISTIC ANALYSIS OF THE POETICS OF THE METHODIUS'S TRANSLATION OF THE SONG OF SONGS

Abstract. *The article is devoted to some methodological issues that arise in the linguistic and folklore analysis of the poetics of the Methodius's translation of the Song of Songs, which we consider as an orally poetic text, later elaborated in literature. The parameters of interlingual, interfaith and interethnic transmission under conditions of considerable time duration are outlined. Problems related to layers not only temporal, but also within several ethnic traditions, namely: ancient Egyptian, ancient Jewish, ancient Greek, ancient Slavic. There are a number of tropes and stylistic figures that are used as a means of organizing the text or used as components for stylistic symmetry. These are permanent epithets, different types of repetitions, anaphora and epiphora, tautological combinations, pleonastic combinations, allegories, comparisons, ekphrasis, specific composites, etc. It is possible to involve in the study of common in folklore hyperbole, personifications, paraphrases. The range of methodological difficulties is outlined. The article warns about the counterproductiveness of the study of literary tropes in isolation from the contexts of specific works, in the abstract non-ethnic continuum, although in synchrony and diachrony. If in the national literatures, especially in the early stages of their development, there are peculiar genre systems, then in folklore there are differences in genres of even related ethnic groups. Hence, the need to take into account the differences between the genres of wedding poetry in ancient Aramaic folklore and in the oral traditions of the peoples whose scribes translated the poem. The importance of a specific contextual study of the tracks of the*

Song of Songs is emphasized, because the movement of its texts in time and space is a change in their perceptions by translators, editors, transcribers, which leads to changes in understanding and aesthetic acceptance of the monument by readers. It is stressed that the full picture can be obtained only by examining all the national and ethnic branches of the family tree of the monument. The question of place in such a comprehensive study of religious allegorical and symbolic interpretations is also delivered in the article.

Keywords: methodology, lingvofolkloristics, lingvostylistics, poetics, Song of Songs, bibleistics, tropes.

Information about author: Dyadyshcheva-Rosovetska Juliya Borysivna – PhD, associate professor; associate professor of the department of stylistics and language communication; Institute of philology; Taras Shevchenko National University of Kyiv.

E-mail: dyadros@gmail.com

Дядищева-Росовецкая Ю.Б.
ORCID ID: 0000-0003-4366-3587

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ЗАМЕТКИ К КОМПЛЕКСНОМУ ЛИНГВОФОЛЬКЛОРИСТИЧЕСКОМУ АНАЛИЗУ ПОЭТИКИ МЕФОДИЕВСКОГО ПЕРЕВОДА ПЕСНИ ПЕСЕН

Аннотация: В статье анализируются некоторые методологические вопросы, возникающие при лингвофольклористическом анализе поэтики Мефодиевского перевода Песни Песен, рассматриваемой как текста устно-поэтического, впоследствии обработанного литературно. Очерчены параметры межязыковой, межконфессиональной и межэтнической трансмиссии в условиях значительной протяженности во времени. Определены проблемы, связанные с наслоениями не только темпоральными, но и в пределах нескольких этнических традиций, а именно: древнеегипетской, древнееврейской, древнегреческой, древнеславянской. Выделен ряд тропов и стилистических фигур, используемых в качестве средства организации текста или употребляемых как компоненты стилистической симметрии. Это постоянные эпитеты, разнообразные типы повторов, анафор и эпифор, тавтологических сочетаний, плеонастических сочетаний, аллегории, сравнения, экфрасисы, специфические композиты и т. д. Возможно привлечение к исследованию распространённых в фольклоре гипербол, персонификаций, перифразов. Очерчен круг методологических трудностей. Приводится предостережение

относительно контрпродуктивности изучения тропов в отрыве от контекстов конкретных произведений, в абстрактном внеэтническом континууме, хоть и в синхронии и диахронии. Если в национальных литературах, особенно на первых этапах их развития, существуют своеобразные жанровые системы, то и в фольклоре наблюдаются отличия в жанрах даже у родственных этносов. Отсюда необходимость учитывать отличия между жанрами свадебной поэзии в древнем арамейском фольклоре и в устных традициях народов, чьи книжники переводили поэму. Акцентируется на важности конкретного контекстуального изучения тропов Песни Песен, поскольку движение её текстов во времени и пространстве – это смена восприятий их переводчиками, редакторами, переписчиками, что приводит к смещениям в понимании и эстетическом приятии памятника читателями. Подчеркнуто, что полную картину можно получить, только исследовав все национальные и этнические ветви генеалогического древа памятника. Поставлен вопрос о месте в таком комплексном исследовании религиозных аллегорически-символических толкований.

Ключевые слова: методология, лингвофольклористика, лингвостилистика, поэтика, Песнь Песней, библистика, тропы.

Информация об авторе: Дядищева-Росовецкая Юлия Борисовна – кандидат филологических наук, доцент; доцент кафедры стилистики и языковой коммуникации; Институт филологии; Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко.

Электронный адрес: dyadros@gmail.com

Вивчення різноманітних аспектів біблійстики залишається актуальним у наш час, зокрема в зарубіжних дослідженнях А. Алексєєва [3], Р. Алтера [26], І. Будзько [17, с. 30], Т. Глидхіла [28], А. Грищенка [11], С. Ніколової [17, с. 20], Есис І. [25], П. Ханта [29] та ін. Особливо привертає увагу *Пісня над Піснями* (далі ПП) Мефодіївського перекладу – неперевершений витвір словесного мистецтва, перлина усно-традиційного походження (зібрання весільних наспівів без єдиного сюжету, імовірно, із відтворенням структури весільного обряду [1, с. 289]), що зазнала книжної обробки. До аналізу деяких лінгвостилістичних компонентів аспектів поетики ПП ми зверталися раніше [12; 13 та ін.].

Матеріалом нашого дослідження послужив текст четього перекладу ПП, він був виданий за списком ГПБ, Ф. І. 461, XIV–XV ст., арк. 365 зв. – 369 зв. А. Алексєєвим у додатку до його

дослідження [4, с. 251–255]. Саме четьєго, а не службового (літургійного) або тлумачного (екзегетичного), адже, як пояснював науковець, "прийнято вважати, що службові тексти були перекладені Кирилом (і Мефодієм), четъї – Мефодієм після смерті Кирила, тлумачні з'явилися в пізніший час" [4, с. 230]. Саме до четьєго перекладу ПП він звертається в своєму дописі, щоб з'ясувати час і місце його появи. З цією метою науковець залучає широкий матеріал, а саме 22 списки XIV–XVII ст. Крім того він згадує переклад ПП, відомий за 25 списками XIII–XVII ст. – з тлумаченнями Філона Карпафійського. Важливо, що останній було виконано, на думку автора, у XII ст. у східних слов'ян [4, с. 231].

Розглянемо правомірність комплексного лінгвофольклористичного аналізу поезики Мефодіївського перекладу ПП. Як відомо, тропи використовуються "для підсилення зображальності та виразності мовлення" [22, с. 520]. Зрозумілим для науковця видається прагнення універсального охоплення мовних засобів для отримання повної картини, проте чи таке тут можливо без втрати достовірності та викривлення результатів?

Ситуація ускладнюється, коли йдеться не тільки про дослідження лінгвофольклористичного компоненту тексту уснопоетичного походження, який згодом був опрацьований літературно. Окрему проблему становить трансмісія міжмовна, міжконфесійна та міжетнічна, ще й із значною тяглістю в часі (дещо спрощено з цієї точки зору подано інтерпретацію поезики ПП П. Хантом [29]).

Т. Цивьян справедливо розглядала мову як код моделі світу [24, 280 с.]. У свою чергу, Н. Арутюнова наголошувала: "Судження встановлює зв'язок між світом людини та мисленням про світ" [5, с. XI].

Треба враховувати, що слов'янські просвітителі Кирило та Мефодій були, як відомо, уроженцями міста Солунь, населення якого було представлено не лише греками, а й південними слов'янами. Можна допустити, що першовчителі знали з дитинства не тільки локальний діалект останніх, який, імовірно,

став живомовною основою літературно-писемної старослов'янської мови, а, напевне, й місцеві фольклорні традиції. Тим важливіше, що Мефодій згодом шукав паралелі для перекладу ПП з грецької слов'янською мовою на давно знайомому з дитинства етнолінгвістичному матеріалі. Чи звертався він при цьому в прагненні найбільш точного перекладу до давньоєврейського тексту Старого Заповіту?

Також тут виникають утруднення за рахунок того, що в досліджуваному тексті є нашарування не тільки темпоральні, але навіть не в межах однієї етнічної традиції: давньоєврейської, давньогрецької, давньослов'янської, та навіть єгипетської. С. Аверінцев у ґрунтовній статті, присвяченій давньоєврейській літературі у фундаментальній "Історії всесвітньої літератури", зазначав: "Шляхом залучення зовнішніх даних і аналізу самого тексту уточнено історичні умови, у яких виникали, а згодом зазнавали кодифікаторських редакцій біблійні книги, виявлено спадкоємність цих книг по відношенню до інших давньосхідних літератур – давньоєгипетської, шумеро-аккадської, угаритської, давньоіранської та ін." [1, с. 272]

Щодо наявності в ПП міжетнічних впливів, зокрема єгипетських, варто згадати казус, на який указує науковець: "Космополітичний двір Соломона справді був тим самим місцем, де вперше на палестинській землі прижилася любовна поезія найкращого єгипетського смаку. Єгипетський вплив продовжує відчуватися й у тому тексті "Пісні над піснями", який ми знаємо: на берегах Ніла треба було називати закоханих "брат" і "сестра", між тим як для євреїв ця фразеологія була настільки незвичною, що довелося пояснювати: "сестро моя, наречено" (IV, 9–10 та ін.)" [1, с. 289].

А ось звертання в ПП до нареченого: "*братоучадъ* мои" (I, 12), це – ἀδελφίδους, "synoves; племянник" [31, с. 143], "син брата" [20, с. 101], "син брата або сестри" [8, с. 18]. Р. Цейтлін пояснює цей, серед інших, продуктивний спосіб його утворення: "Гр.[ецькі] нескладні слова передавалися ст.-сл.[старослов'янськими] складаннями" [23, с. 188, 194] подібно до композитів *воевода* (ἡγεμόν (*ігемон*)) чи *чорноризець*

(μοναχός (*монах*)) тощо. Справді, для носіїв як іудейської, так і пізніше грецької, і слов'янської традиції подібне слововживання для означення нареченого потребувало уточнень або пояснень.

А от ще одна красномовна деталь такого впливу, який стосується вже поведінкового канону: закохана дівчина закликає свого нареченого та "сама іде до нього, розпитуючи про нього сторожів (така поведінка, абсолютно неможлива в реальному житті для східної дівчини, часто трапляється в єгипетських піснях як поетична умовність)" [1, с. 290].

Закономірно, що треба бути особливо уважним до деталей при вивченні лінгвофольклористичного компоненту такого тексту. Виразний приклад, який має бути для нас своєрідним застереженням, навів свого часу А. Веселовський у своєму епохальному трактаті – найкращому з теоретичної лінгвофольклористики – "З історії епітета". У ньому він віртуозно продемонстрував, як постійний у трьох різних етносів "епітет кидає світло на три культурні перспективи" [9, с. 75], а саме: "...зелені шляхи (groenig brautir, grêne stracta) північної та англо-саксонської поезії: доріг немає, шлях іде зеленим полем; у болгарській поезії ці шляхи, друми – білі; у старо-французькому епосі їхній епітет anti = antique: *старі римські дороги*" [10, с. 75].

Отже, з обережністю треба залучати до розгляду деякі усно-традиційні тропи та стилістичні фігури, оскільки вони можуть бути виразно етнічно маркованими. Щоправда це не означає необхідності цілковитого їх ігнорування, оскільки деякі з них (ті ж епітети) можуть бути визнані постійними в традиціях різних народів, пояснити це можна, використовуючи термінологію компаративістики, з генетичної точки зору, типологічної або впливу культур.

Так, напевно, можна звернутися до аналізу зафіксованих у ПП постійних епітетів, які можна назвати не лише загальнослов'янськими, а й загальноєвропейськими: *жива* вода (стоуденець ввды живы (IV, 15), пор. "ὑδατος ζῶντος" [30, IV, 15]), дъска *тисова* (дъскѣ тисовѣ (VIII, 9), пор. "σάβδα κεδρίνη" [30, VIII, 9] – тут названо іншу рослину, теж хвойну),

кринь *ждолныи* (II, 1) – "κρίνον τῶν κοιλάδων" [30, II, 1], "огнь пламенень" (VIII, 6) тощо. Останній приклад у Мефодіївському перекладі являє собою ще й плеонастичну сполуку *полум'яний вогонь* – поширене явище фольклорної поетики (таке як, скажімо, проаналізований О. Потебнею *крутий берег* [16, с. 186–187]). Показово, що в одному зі списків замість названого епітета зафіксовано прикладку – *огнь-пламы* (ще П. Тимошенко свого часу називав прикладку одним із різновидів епітета [21, с. 206]). Утім, у Септуагінті при змалюванні ревнощів цей троп не фіксується: "σκληρὸς ὡς ἄδης ζῆλος περίπτερα αὐτῆς περίπτερα πυρὸς φλόγες αὐτῆς" [30, VIII, 6] – вони (ревнощі) жорсткі (*σκληρὸς*), як пекло, їхні стріли – стріли вогню, полум'я їхнє (*φλόγες* – "горящий, палаючий, блискучий" [8, с. 1319]). Це знайшло відображення й у перекладах І. Огієнка ("заздрощі непереможні, немов той шеол, його жар жар огню, воно полум'я Господа!" [6, VIII, 6]) та І. Хоменка ("ревнощі люті, немов пекло. Стріли її – вогненні стріли, правдиве полум'я Господнє" [7, VIII, 6]; пор. специфічну інтерпретацію в сучасному дописі Н. Dharamraj "Green-Eyed Lovers: A Study of Jealousy in Song of Songs 8:5–7" [27]).

Видається правомірним залучення до аналізу різних типів **повторів** – найдавнішої риси фольклору, на думку Є. Мелетинського, пов'язаної "в генезисі і з наявністю ритму, і з вірою в магичну силу слова" [15, с. 19], найпростішого фольклорного прийому [19, с. 526], який слугує, зокрема, для організації тексту.

Справді, у III виявлено повтори, наявні й у Септуагінті. Це – повтор окремих слів: "**Пѣнія пѣнии**, еже ес(ть) Соломѣне" (I, 1) – "**Ἄϊσμα ἀσμᾶτων**" [30, I, 1]. Або таке: "снѣвѣ мѣтере моеж сварішжса на ма, приставишж ма хранилицж въ **віноградѣ, виноградь** моих не сѣхранихъ" (I, 5) – "οἰοὶ μητρός μου ἐμαχέσαντο ἐν ἐμοὶ ἔθεντό με φυλάκισσαν ἐν **ἀμπελῶσιν ἀμπελῶνα** ἐμὸν οὐκ ἐφύλαξα" [30, I, 5].

У метафоричній картині весни, кохання, що розквітає, юності тричі повторюється дієслово "ὀρθρίσωμεν εἰς ἀμπελῶνας ἴδωμεν εἰ **ἦνθησεν** ἢ ἀμπελος **ἦνθησεν** ὁ κυπρισμός **ἦνθησαν** αἱ

.....
 ρόαι" [30, VII, 13], у старослов'янському тексті ця троїстість доповнюється ще й четвертим тавтологічним іменником: "оутръноувѣ въ виноградѣхъ, видѣвъѣ, аще **процьвль** ес(ть) виноград, **процьвль цвѣтъ, процъвтошж** шипци" (VII, 12). Апогеєм цього є плодючість, недаремно тут згадуються виноград, **краквѣт**воплодик – виразний потрійний композит (єдиний на весь текст). Цікаво, що в наведеному переліку названо *шипци* – троянди ("ρόδον, роза, rŭže" [20, с. 790]), тоді як у грецькому тексті – ρόαι (гранати, гранатові яблука [8, с. 1116]).

Також натрапляємо на повтори не тільки на лексичному рівні, а й на синтаксичному: для підсилення враження від наведеної аналогії в народнописенному фрагменті *змалювання вибору коханої (коханого) серед інших* використовуються речення однотипної конструкції: "**І**акоже крінъ посрѣд(**ѣ**) трънія, тако искрънѣа моа посрѣд(**ѣ**) дщеръ. **І**ако аблко въ дрѣвѣхъ лжга, такъ братоучаѣдъ мои посрѣд(**ѣ**) снѣв" (II, 2–3) – "ὡς κρίνον ἐν μέσῳ ἀκανθῶν οὕτως ἡ πλησίον μου ἀνὰ μέσον τῶν θυγατέρων. ὡς μῆλον ἐν τοῖς ξύλοις τοῦ δρυμοῦ οὕτως ἀδελφιδός μου ἀνὰ μέσον τῶν υἰῶν" [30, II, 2–3].

За допомогою алегорії змалюється цнотливість нареченої, тут бачимо повтор словосполучення: "**Врьтоградъ затворень**, сестро моа невѣсто, **врьтоградъ затворень**, источникъ запечѣтлѣнь" (κῆπος κεκλεισμένος ἀδελφή μου νύμφη κῆπος κεκλεισμένος πηγὴ ἐσφραγισμένη [30, IV, 12]), напевне, для підсилення експресії, а ще поруч – "источникъ запечѣтлѣнь".

Не дивно, що в ПП, в основу якої покладено весільні наспіви, трапляється тавтологія, частовживана у фольклорі: "да лобжет ма ѿ лобзанія оустъ его" (I, 1; VII, 11), порівняймо: "**φιλησάτω** με ἀπὸ **φιλημάτων** στόματος αὐτοῦ" [30, I, 1].

Проте не завжди в старослов'янському тексті знаходимо відповідність грецькому, наприклад замість яскравої тавтології "и **пите**, и **оупитесѧ**" (V, 1), яку І. Хоменко влучно передає "Пийте, впивайтесь" [7, V, 1], бачимо: "φάγετε πλησίοι καὶ **πίετε** καὶ **μεθύσθητε** ἀδελφοί" [30, V, 1] – *випийте і сп'янієте*, (пор. у І. Огієнка "пийте до схочу" [6, V, 1]).

Натрапляємо й на плеонастичні сполуки: "ἀγαλλιασόμεθα καὶ εὐφρανθῶμεν" [30, I, 3] – "Да възрадуемсѧ и възвеселимсѧ" (I, 3).

Також плеонастичними можна визнати дві виразні образні характеристики: "цвѣтъ полскыи, крѣнь ждолныи" (II, 1), "ἄνθος τοῦ πεδίου κρίνον τῶν κοιλάδων" [30, II, 1]. Так, слово ἄνθος А. Вейсман тлумачить не лише в прямому значенні "цвіт, квітка" [8, с. 115], але й у переносному "цвітє, найвищий ступінь чогось", також "розпал кохання, шаленства" й "окраса, краса" [8, с. 115]. Тобто, "ἄνθος τοῦ πεδίου" – квітка рівнини [8, с. 966]. У свою чергу κρίνον перекладається як *лілея* [8, с. 731], значить κρίνον τῶν κοιλάδων – лілея долини [8, с. 715]. І. Огієнко подає такий переклад першого словосполучення: "*саронська троянда*" [6, II, 1], а І. Хоменко – "*нарцис шаронський*" [7, II, 1].

Натрапляємо також на виразні фольклорні порівняння нареченої, вона та, що визирає, як ранок, прекрасна, як місяць, вибрана, як сонце, дивовижна як озброєні [полки]: "Кто си ес(ть) прѣницажщѧ, ꙗко оутро добра, ꙗко лоуна избранна, ꙗко слнще, оужѣсть ꙗко оучиненыѧ? (VI, 9) – "τίς αὐτῆ ἡ ἐκκύπτουσα ὡσεὶ ὄρθρος καλῆ ὡς σελήνη ἐκλεκτῆ ὡς ὁ ἥλιος θάμβος ὡς τεταγμένοι" [30, VI, 10]. І. Огієнко порушує однотипну ритмічну побудову чотирьох порівнянь, наявну і в Септуагінті, і в Мефодіївському перекладі, у передостанньому: "Хто це така, що вона виглядає, немов та досвітня зоря, прекрасна, як місяць, як сонце ясна, як полки з прапорами грізна?" [6, VI, 10]. У пропонуваному І. Хоменком варіанті принаймні три останні одноманітні за структурою: "Хто це, що наче рання зоря, сходить, гарна, мов місяць, ясна, мов сонце, страшна, мов військові загони з прапорцями?" [7, VI, 10].

А ось наречений поетично порівнюється з юним оленем (νεβρός – молодий олень [8, с. 838]), із сарною, ланню (ἐλάφος – олень, лань [8, с. 410]): "Под(о)бенъ ес(ть) братоучѧд мои срънѣ ли ланищоу по горамъ еѡилскамъ (II, 9; VIII, 14) – "ὅμοιός ἐστιν ἀδελφιδός μου τῇ δорκάδι ἢ νεβρῶ ἐλάφων ἐπὶ τὰ ὄρη Βαιθηλ" [30, II, 9].

Трапляються й антитегічні порівняння, наприклад, *любов міцна як смерть*: "крѣпка **і**ако **с**ьмр'ть **любы**" (VIII, 6) – "κρатаιά ὡς **θάνατος ἀγάπη**" [30, VIII, 6]. Далі слідує із тотожною побудовою фрази, згадка *ревнощів* як антитеза до *кохання*: "жестока **і**ако адь **зависть**" (VIII, 6). Це цілковито відповідає грецькому: "κρатаιά ὡς θάνατος ἀγάπη σκληρὸς ὡς ἄδης ζῆλος" [30, VIII, 6].

Найвні в III численні комплекси порівнянь – барвисті змалювання закоханих. Ось, наприклад, як схарактеризовано нареченого: "глава его златω кефазъ, власи его еліе чрьно, **і**ако врань, очи его **і**ако голжбица на испльненіе вудь, из'мъвеныж въ млѣцѣ, с'ѣдѣща на наплъненіе вод'. Челюсти его **і**ако чѣша арωмата, растжци міротвореніа, оустнѣ его крінѣ, каплащи змірнж испльнь. Ржцѣ его растръганѣ златѣ, испльненѣ тар'сисъ. Чрѣвω его дъщица слонова на камыцѣ самфира. Лысты его стльца мрѣморѣна, оснωвана на под'стльпію златоу. Зракъ его **і**ако Ливань и избрань **і**ако тисіе. Грътань его сладос(ть) и всежеланіе (V, 11–16). Це відповідає грецькому інваріанту.

Подекуди може здаватися, що вони наближаються до екфрасису (прикрашеного змалювання) який активно використовувався від Гермогена Тарсійського до Павла Силенціарія, а також до Іоанна Євгеніка. А отже, напевне був добре відомий Кирилові та Мефодію. Таке припущення принаймні має право на існування.

Видається також можливим залучити до аналізу такі стилістичні фігури як анафори, адже це дає цікавий матеріал для спостереження: "Да с'нидет братучад мои въ врьтоград свои и да **і**астъ ѿ плода краевѣтвей его" (V, 1), пор.: "καταβήτω ἀδελφιδός μου εἰς κῆπον αὐτοῦ καὶ φαγέτω καρπὸν ἀκροδρύων αὐτοῦ" [30, IV, 16. NB! Невідповідність у нумерації розділів та віршів вимагає пояснення. А. Алексеев у своїй примітці видання 1983 року зазначає: "Розбивка на розділи або вірші в рукописах відсутня та виконана під час цього видання" [4, с. 251]. Або "Вънидох въ врьтоградъ свои" (V, 1), пор.: "εἰσήλθον εἰς κῆπόν μου" [30, V, 1]. А от ще один поетичний вислів, відповідність

якому знаходимо в грецькому тексті: "Братуча λ дь мои съниде въ виноград свои въ ч β шах ар ω мать пасти въ врътоград β хъ, и събирати кріна. Азь братоуча λ доу моему и братоуча λ д мои мн β , пасыи въ крін β хъ" (VI, 1), пор.: "ἀδελφιδός μου κατέβη εἰς κήπον αὐτοῦ..." [30, VI, 2].

Епіфори також придатні для подібного дослідження: "да лобжет м λ $\bar{\omega}$ лобзанія оустъ его, λ ако блага съсца твоа паче вина" (I, 1) і "да възрадуемс λ и възвеселимс λ ω теб β , възлюбимъ съсца твоа паче вина" (I, 3). У Септуагінті теж наявний цей троп "φιλησάτω με ἀπὸ φιλημάτων στόματος αὐτοῦ ὅτι ἀγαθοὶ μαστοὶ σου ὑπὲρ οἴνον" [30, I, 2] і таке: "ἀγαλλιασώμεθα καὶ εὐφρανθῶμεν ἐν σοὶ ἀγαπήσομεν μαστούς σου ὑπὲρ οἴνον" [30, I, 4].

У тексті також виявлено специфічні композити, такі як братоуча λ дь (I, 12), краеветвие (V, 1), кракв β твоплодик (VII, 13), міротворенія (V, 13), камыкомощеніє (III, 10), виноградъ (I, 5), врътоградъ (IV, 12), всежеланіє (V, 16), бл β воленіє (VI, 3) та ін. Ці продуктивні моделі утворення детально аналізує Р. Цейтлін у своїй монографії [23]. Кожне з вживань заслуговує на окремий кропіткий розгляд, що має передувати висновкам. С. Аверінцев підкреслював, що слов'янською книжною традицією були успадковані "не тільки "фігури думки" та "фігури мовлення"", "вони переймали, й при тому надзвичайно широко, словотвірні моделі – хитромудрість притаманних грецькій мові "словес протягнуто складених", як сказано в Різдваному каноні Іоанна Дамаскіна" [2, с. 158]. Саме в них знаходили реалізацію "...специфічно грецькі можливості урочистості та гумору" [2, с. 158].

Як бачимо, видається продуктивним вивчення в ПП наведених тропів та стилістичних фігур, придатних до аналізу – таких, що використовуються як засоби організації тексту або вживаються як компоненти для стилістичної симетрії. Вони долають кордони міжнародні, міжчасові та міжмовні. Можливо також залучити до дослідження й інші, поширені у фольклорі: гіперболи, персоніфікації, перифрази.

Але ж і методологічні труднощі залишаються. Ось В. Топоров підкреслює, що один із аспектів вивчення тропів "впливає з синхронічного зв'язку окремих тропів, який змушує передбачати аналогічний зв'язок у діахронії та навіть можливість реконструкції вихідного тропа, що став джерелом усього розмаїття конкретних тропів, що впритул підводить до історичної морфології тропів" [22, с. 520]. Як бачимо, дослідник вважає можливим вивчати тропи у відриві від контекстів конкретних творів, у якомусь абстрактному, хоч і в синхронії та діахронії, позаетнічному континуумі. Але чи можна на цьому шляху отримати справді достовірні результати? Взяти хоч би жанрові умови вживання тропів. Не варто доводити, що в національних літературах, особливо на перших етапах їх розвитку існують своєрідні жанрові системи; таку систему, наприклад, у давній російській літературі реконструює Д. Лихачов [14, с. 49–61]. Але ж й у фольклорі, як це нещодавно показав С. Росовецький, існують відмінності в епічних жанрах у навіть споріднених слов'янських народів [18, с. 286–288, 290–292]. Доречно буде нагадати, що А. Гіпіус і А. Залізник у спробі розв'язати лінгвістичну загадку берестяної грамоти звертаються до давньоруських обрядових паралелей [10, с. 8]. Тож і при вивченні тропів у ПП слід, мабуть, враховувати особливості в жанрах весільної поезії в давньому арамейському фольклорі та в усних традиціях народів, чії книжники перекладали поему.

Ще одна проблема. Звісно, після відкриття фольклорної основи ПП в принципі можна відтворити в діахронії історію її тропів начебто як об'єктивний процес. Уже зазначалося, що виривати при цьому тропи з конкретних контекстів небезпечно викривленням результатів, адже рух текстів ПП в часі – це не механічне корегування тропів, а зміна сприймань їх перекладачами, редакторами, переписувачами, що призводить до зрушень у розумінні та естетичному прийнятті пам'ятки читачами. Але ж повну картину можна отримати, лише дослідивши всі національні та етнічні гілки генеалогічного древа ПП. І тут постає наступне, надзвичайно складне питання. Яке місце в такому комплексному дослідженні мають посісти

релігійні алегорично-символічні тлумачення пам'ятки? І почати треба зі з'ясування, чи мала вже перша письмова фіксація ПП сакральну функцію.

Отже, вивчення стилістики ПП потребує подальшої кропіткої роботи, і не сказати, щоб простої з погляду наукової методології.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аверинцев С.С. Древнееврейская литература. *История всемирной литературы*. Том первый. Москва : Наука, 1983. С. 271-302.

2. Аверинцев С. Славянское слово и традиция эллинизма. *Вопросы литературы*. 1976. № 11. С. 152-161.

3. Алексеев А.А. Еврейские источники в литературной традиции древней Руси. *Письменность, литература, фольклор славянских народов. История славистики*. XVI Международный съезд славистов. Белград, 20–27 августа 2018 г. Москва : Институт русского языка им. В. В. Виноградова РАН, 2018. С. 5–17.

4. Алексеев А.А. К определению объема литературного наследия Мефодия (Четый перевод Песни песней). *Труды отдела древнерусской литературы*. Ленинград : Наука, Ленинградское отделение, 1983. Т. XXXVII. С. 229–255.

5. Арутюнова Н.Д. Язык и мир человека. Изд. 2-е, исправленное. Москва : Языки русской культуры, 1999. 896 с.

6. Біблія. Старий заповіт. Переклад І. Огієнка [Електронний ресурс]. URL : <http://www.my-bible.info/biblio/ukrainskaya-bibliya/kniga-resni-pesnej-solomona.html#g4>

7. Біблія. Старий заповіт. Переклад І. Хоменка [Електронний ресурс]. URL : <http://ukrbible.at.ua/>

8. Вейсман А.Д. Греческо-русский словарь / Репринт 5-го издания 1899 г., Москва, 1991. 1371 с.

9. Веселовский А.Н. Из истории эпитета. *Историческая поэтика / Ред., вступ. ст. и примеч. В. М. Жирмунского*. Изд. 2-е, испр. Москва : Едиториал УРСС, 2004. С. 73-92.

10. Гиппиус А.А. Зализняк А.А. Берестяные грамоты из раскопок 2017 г. в Великом Новгороде и Старой Руссе. *Вопросы языкознания*. 2018. № 4. С. 7–24.

11. Грищенко А.И. Славяно-русские пятикнижия XV–XVI вв. с правками и глоссами по Масоретскому тексту и другим семитским источникам: новые лингвотекстологические данные. *Письменность, литература, фольклор славянских народов. История славистики*. XVI Международный съезд славистов. Белград, 20–27 августа 2018 г.

Москва : Институт русского языка им. В. В. Виноградова РАН, 2018. С. 62–81.

12. Дядищева-Росовецкая Ю.Б. Свообразие экфрасиса в Мефодиевом переводе Песни песней. *Теория и история экфрасиса: итоги и перспективы изучения: [коллективная монография]*. Siedlce, 2018. С. 532–546.

13. Дядищева-Росовецька Ю.Б. Повтори в поезії Тараса Шевченка як лінгво-поетичний фольклоризм. *VIII Міжнародний конгрес україністів. Фольклористика. Збірник наукових статей / [голов. ред. Г. Скрипник]; НАН України; МАУ; ІМФЕ ім. М. Т. Рильського*. Київ, 2017. С. 48-57.

14. Лихачев Д.С. Развитие русской литературы X–XVII веков. Эпохи и стили. Ленинград : Издательство "Наука". Ленинградское отделение, 1973. 256 с.

15. Мелетинский Е.М. "Эдда" и ранние формы эпоса. Москва : Наука, 1968. 367 с.

16. Потенба А. Мысль и язык. 2-е изд. Харьков : Тип. А. Дарре, 1892. 228 с.

17. Програма XVI Міжнародного з'їзду славістів. Белград, 2018. 198 с. [Електронний ресурс]. URL : [http://www.inmo.org.ua/assets/files/2018/XVI%20z'yizd%20slavistiv.%20Pohrama%20\(2018\).pdf](http://www.inmo.org.ua/assets/files/2018/XVI%20z'yizd%20slavistiv.%20Pohrama%20(2018).pdf)

18. Росовецький С. Епічне своєобразие українських народних дум. *Studia Litterarum*. 2018. Т. 3, № 1. С. 282–301.

19. Росовецький С. Український фольклор у теоретичному висвітленні [Підручник]. Київ : ВПЦ "Київський університет", 2008. 624 с.

20. Старославянский словарь (по рукописям X–XI веков): Около 10 000 слов. Э. Благова, Р. М. Цейтлин, С. Геродес и др. Под редакцией Р. М. Цейтлин, Р. Вечерки и Э. Благовой. Москва : Русский язык, 1994. 842 с.

21. Тимошенко П.Д. Епітет. *Шевченківський словник : У двох томах. / Інститут літератури імені Т. Г. Шевченка АН УРСР*. Київ : Радянська енциклопедія, 1976. Т. 1 : А–Мол. С. 206.

22. Топоров В.Н. Тропы. *Лингвистический энциклопедический словарь*. Москва : Советская энциклопедия, 1990. С. 520–521.

23. Цейтлин Р.М. Лексика старославянского языка (Опыт анализа мотивированных слов по данным древнеболгарских рукописей X–XI вв.). Москва : Наука, 1977. 336 с.

24. Цивьян Т. В. Модель мира и ее лингвистические основы. 3-е изд., испр. Москва : КомКнига, 2006. 280 с.

25. Alter R. *The Art of Biblical Poetry*. Berkeley : Basic Books, 2011. 320 p.

26. Assis E. *Flashes of Fire: A Literary Analysis of the Song of Songs*. Edinburgh : T&T Clark, 2009. 304 p.

27. Dharamraj H. Green-Eyed Lovers: A Study of Jealousy in Song of Songs 8:5–7 Priscilla Papers. *The academic journal of CBE International. Song of Songs*, 32(1). Winter 2018. P. 5-8.

28. Gledhill T. *The Message of the Song of Songs: The Lyrics of Love: BST Bible for Today Series*. Leicester, UK : Inter-Varsity Press, 2004. 254 p.

29. Hunt P. *Poetry in the Song of Songs: A Literary Analysis*. New York : Peter Lang, 2008. 368 p.

30. Nestle – Aland. *Septuaginta Graece. Id est Vetus Testamentum graece iuxta LXX interpretes edidit Alfred Rahlfs*. URL : <https://manuscript-bible.ru/>

31. *Slovník jazyka staroslovenskeho*. Praha: Nakladatelství československé Akademie věd., 1966–1997 / *Словарь старославянского языка*. В 4 тт. / Репринт с издания Чешской Академии наук (1966–1997). Санкт-Петербург : Изд-во СПбГУ, 2006. [Электронный ресурс]. URL : <https://ksana-k.ru/?p=812>

REFERENCES

1. Averyncev, S.S. (1983). *Hebrew literature. History of World Literature* [Древнееврейская литература. История всемирной литературы]. Том первый. Москва: Наука, 271–302 [in Russian].

2. Averyncev, S. (1976). *Slavic word and tradition of Hellenism. Literature issues* [Славянское слово и традиция эллинизма. Вопросы литературы], 11, 152–161 [in Russian].

3. Alekseev, A.A. (2018). *Jewish sources in the literary tradition of ancient Rus. Writing, literature, folklore of the Slavic peoples. History of Slavic studies. XVI International Congress of Slavists* [Еврейские истоки в литературной традиции древней Руси. Письменность, литература, фольклор славянских народов. История славистики. XVI Международная сессия славистов]. Белград, 20–27 августа 2018 г. Москва: Институт русского языка им. В. В. Виноградова РАН, 5–17.

4. Alekseev, A.A. (1983). *Determination of the volume of Methodius's literary heritage (Chety translation of the Song of Songs). Proceedings of the Department of Old Russian Literature* [К определению объема литературного наследия Мефодия (Четы перевод Песни песни)]. Труды отдела древнерусской литературы. Ленинград : Наука, Ленинградское отделение]. Т. XXXVII, 229–255 [in Russian].

5. Arutjunova, N.D. (1999). *Human language and world. Ed. 2nd corrected. Moscow: Languages of Russian Culture* [Язык и мир человека. Изд. 2-е, исправленное. Москва : Языки русской культуры]. 896 s. [in Russian].

6. *Bible. Old Testament. Translated by I. Ogienko* [Biblija. Staryj zapovit. Pereklad I. Ogijenka]. URL : <http://www.my-bible.info/biblio/ukrainskaya-bibliya/kniga-pesni-pesnej-solomona.html#g4> [in Ukrainian].

7. *Bible. Old Testament. Translated by I. Homenko* [Biblija. Staryj zapovit. Pereklad I. Homenka]. URL : <http://ukrbible.at.ua/> [in Ukrainian].

8. Vejsman, A.D. (1991). *Greek-Russian Dictionary / 5th Edition Reprint* [Grechesko-russkyj slovar' / Reprynt 5-go yzdanyja] 1899 g., Moskva, 1371 s. [in Russian].

9. Veselovskij, A.N. (2004). *From the history of the epithet. Historical poetics* [Yz ystoryy epyteta. Ystorycheskaja poetyka] / Red., vstup. st. y pryemch. V. M. Zhyrnskogo. Yzd. 2-e, yspr. Moskva : Edytoryal URSS, 73–92 [in Russian].

10. Gyppeyus, A.A. Zalyznjak, A.A. (2018). *Birch bark letters from excavations in 2017 in Veliky Novgorod and Staraya Russa. Linguistic issues* [Berestjanye gramoty yz raskopok 2017 g. v Velykom Novgorode y Staroj Russe. Voprosy jazykoznanija], 4, 7–24. <https://doi.org/10.31857/S0373658X0000030-2> [in Russian].

11. Gryshhenko, A.Y. (2018). *Slavic-Russian pentateuchs of the 15th – 16th centuries. with edits and glosses on the Masoretic text and other Semitic sources: new linguo-textological data. Writing, literature, folklore of the Slavic peoples. History of Slavic studies. XVI International Congress of Slavists* [Slavjano-russkyye pjatyknyzhyja XV–XVI vv. s pravkamy y glossamy po Masoretskomu tekstu y drugim semytskym ystochnykam: novye linygotekstologicheskiye dannyye. Pys'mennost', lyteratura, fol'klor slavjanskyh narodov. Ystoryja slavystyky. XVI Mezhdunarodnyj sjezd slavystov]. Belgrad, 20–27 avgusta 2018 g. Moskva : Ynstitut russkogo jazyka ym. V. V. Vynogradova RAN, 62–81 [in Russian].

12. Djadyshheva-Rosoveckaja, Ju.B. (2018). *The originality of ekphrasis in Methodius' translation of the Song of Songs* [Svoeobrazye ekfrasysa v Mefodyevom perevode Pesny pesnej]. *Theory and history of ekphrasis: results and perspectives of the study: [Collective monograph]*. Siedlce, 532–546 [in Russian].

13. Djadyshheva-Rosovec'ka, Ju.B. (2017). *Repetitions in Taras Shevchenko's poetry as linguo-poetic folklore* [Povtory v poezii Tarasa Shevchenka jak linygo-poetychnyj fol'kloryzm]. *VIII Mizhnarodnyj kongres ukrai'nistiv. Fol'klorystyka. Zbirnyk naukovykh statej* / [golov. red. G. Skrypnyk]; NAN Ukrai'ny; MAU; IMFE im. M. T. Ryl's'kogo. Kyi'v, 48–57. [in Ukrainian].

14. Lyhachev, D.S. (1973). *The development of Russian literature in the 10th – 17th centuries. Eras and styles* [Razvytye russkoj lyteratury X–XVII vekov. Epohy y styly]. Leningrad : Yzdatel'stvo "Nauka". Leningradskoe otdelenyye. 256 s. [in Russian].

15. Meletynskij, E. M. (1968). *The Edda and early forms of the epic* ["Edda" y rannyye formy eposa]. Moskva : Nauka. 367 s. [in Russian].

16. Potebnja, A. (1892). *Thought and language* [Mysl' i jazyk]. 2nd ed. Har'kov : Typ. A. Darre. 228 s. [in Russian].

17. Program of the 16th International Congress of Slavists Belgrade [Programa XVI Mizhnarodnogo z'izdu slavistiv]. Belgrad. 198 s. URL : [http://www.inmo.org.ua/assets/files/2018/XVI%20z'yizd%20slavistiv.%20Prohrama%20\(2018\).pdf](http://www.inmo.org.ua/assets/files/2018/XVI%20z'yizd%20slavistiv.%20Prohrama%20(2018).pdf) [in Belarusian].

18. Rosoveckyj, S. (2018). *The epic uniqueness of Ukrainian people's dumas* [Epycheskoe svoeobrazye ukraynskyh narodnyh dum]. *Studia Litterarum*, 3(1), 282–301. URL : <http://studlit.ru/index.php/ru/arkhiv/41-2018-tom-3-1/320-epicheskoe-svoeobrazie-ukrainskikh-narodnykh-dum> [in Russian].

19. Rosoveck'kyj, S. (2008). *Ukrainian folklore in theoretical light* [Ukrai'ns'kyj fol'klor u teoretychnomu vysvitleni]. Kyi'v : VPC "Kyivs'kyj universytet". 624 s. [in Ukrainian].

20. *Old Church Slavonic dictionary (based on manuscripts of the 10th – 11th centuries): About 10,000 words* (1994). [Staroslavjanskyj slovar' (po rukopysjam X–XI vekov): Okolo 10 000 slov. / E. Blagova, R. Zeitlin, S. Gerodes and others. Edited by R. M. Zeitlin, R. Vecherka and E. Blagova. Moskva : Russkyj jazyk. 842 s. [in Russian].

21. Tymoshenko, P.D. (1976). *Epithet. Shevchenko's dictionary: In two volumes* [Epitet. Shevchenkivs'kyj slovnyk : U dvoh tomah.] / Instytut literatury imeni T. G. Shevchenka AN URSR Kyi'v : Radjans'ka encyklopedija. T. 1 : A–Mol, 206 [in Ukrainian].

22. Toporov, V.N. (1990). *Tropes* [Tropy]. *Linguistic Encyclopedic Dictionary*. Moskva : Sovetskaja encyklopedyja, 520–521. [in Russian].

23. Cejtlyn, R. M. (1977). *Vocabulary of the Old Church Slavonic (Experience in the Analysis of Motivated Words Based on the Data of Old Bulgarian Manuscripts of the 10th-11th Centuries)* [Leksyka staroslavjanskogo jazyka (Opyt analiza motyvyrovannyh slov po dannym drevnebolgarskyh rukopysej X–XI vv.)]. Moskva : Nauka. 336 s. [in Russian].

24. Cyv'jan, T. V. (2006). *Model of the world and its linguistic foundations* [Model' myra y ee lyngvystycheskye osnovy]. 3rd ed., Revised. Moskva : KomKnyga. 280 s. [in Russian].

25. Alter, R. (2011). *The Art of Biblical Poetry*. Berkeley : Basic Books. 320 p. [in English].

26. Assis, E. (2009). *Flashes of Fire: A Literary Analysis of the Song of Songs*. Edinburgh : T&T Clark. 304 p. Series: The Library of Hebrew Bible/Old Testament Studies. [in English].

27. Dharamraj, H. (2018). Green-Eyed Lovers: A Study of Jealousy in Song of Songs 8:5–7 Priscilla Papers. *The academic journal of CBE International. Song of Songs*, 32(1). Winter, 5–8 [in English].

28. Gledhill, T. (2004). *The Message of the Song of Songs: The Lyrics of Love: BST Bible for Today Series*. Leicester, UK : Inter-Varsity Press. 254 p. [in English].

29. Hunt, P. (2008). *Poetry in the Song of Songs: A Literary Analysis*. New York : Peter Lang. 368 p. [in English].

30. Nestle – Aland. Septuagint. That is, the interpreters of the Old Testament in Greek according to the 70's edidit Alfred Rahlfs [Nestle – Aland. Septuaginta Graece. Id est Vetus Testamentum graece iuxta LXX interpretes edidit Alfred Rahlfs]. URL : <https://manuscript-bible.ru/> [in Greek].

31. *Dictionary of the Old Church Slavonic language. Praha: Nakladatelství československé Akademie ved., (1966–1997) / Dictionary of the Old Church Slavonic. In 4 vols. / Reprint from the publication of the Czech Academy of Sciences [Slovník jazyka staroslovenskeho. Praha: Nakladatelství československé Akademie ved., 1966–1997 / Slovar' staroslavjanskogo jazyka. V 4 tt. / Reprynt s yzdanyja Cheshskoj Akademyy nauk (1966–1997)]. Sankt-Peterburg : Yzd-vo SPbGU, 2006. URL : <https://ksana-k.ru/?p=812> [in Czech, in Russian].*

Дата надходження до редакції – 15.03.2021

Дата затвердження редакцією – 11.04.2021